

Wolfgang Gürtler

Landesmuseum Burgenland

Eisenstadt

Austria

Wolfgang.Guertler@bgld.gv.at

UDK 248.153.8(436.3=163.42)

398:248](436.3=163.42

Stručni rad

Primljeno: 24.12.2007.

Prihvaćeno: 12.01.2008.

Hodočašća Hrvata iz Gradišća u Mariazell¹

Kao i Habsburgovci koji su se osjećali osobno vrlo blisko povezanim s Majkom milosti od Mariazella tako je i obitelj Esterházy poticala hodočašća svojih podanika u Mariazell. Vjerojatno se među, navodno, 11.000 hodočasnika procesije nalazilo i tisuće Hrvata koji su 1692. zajedno s knezom Pavlom Esterházyjem hodočastili u mjesto milosti. Godine 1923. je Martin Mersich (koji je kasnije bio i kanonik) pozvao Hrvate u Gradišću da i kao građani Republike Austrije nastave ovu tradiciju što oni još i danas rade. Kanonik Mersich je 1973. godine u Mariazelli dobio na dar kopiju Majke Božje od Mariazella koja se - na poticaj biskupa Stefana Laszla - od tada kao „Putujuća Majka Božja“ pohranjuje svakih 12 mjeseci u nekoj drugoj hrvatskoj općini pokrajine.

Ključne riječi: hodočašća, marijanska svetišta, Gradišćanski Hrvati, Mariazell

Mariazell u Saveznoj pokrajini Štajerskoj najznačajniji je hodočasničko mjesto u Austriji, pa čak i u Srednjoj Europi. Prema legendi, „osnovano“ je 1157. Vrhunac svečanosti, koje su se povodom toga održale 2007. godine, bio je posjet Pape Benedikta XVI. On se time uvrstio u golem broj hodočasnika, koji su stoljećima posjećivali i još uvijek posjećuju ovo mjesto milosti.

Istaknuti položaj među najznačajnijim hodočasničkim mjestima u Europi ne može se objasniti samo legendama koje se pletu oko Mariazella i njegova milosnog kipa, niti

¹ Ovaj se kratki prilog bavi djelomičnim aspektom posebne izložbe koja se održala od 18. svibnja do 30. rujna 2007. pod naslovom „Nagycell és Kiscell“ (Veliki Mariazell i Mali Mariazell, a misli se na Celldemölk u komitatu Vas) u Muzeju Savaria u Szombathelyju. Adaptacija izložbe, koja je ograničena na Gradišće i Mariazell, održala se od 16. listopada do 21. prosinca 2007. u Zemaljskom muzeju Gradišće u Železnom.

U prilogu se nalaze i dijelovi teksta koje sam napisao za katalog.

čudima koja su se dogodila onima koji su se obratili Majci Božjoj molitvom, hodočašćem i milodarom. On se, štoviše, temelji i na tome što je nakon posjeta milosnom kipu vrlo brzo uslijedio „oprost“, tj. oprost vremenskih kazni u „čistilištu“, najprije u trajanju od četrdeset dana, te zatim i „potpuni oprost“. Još je, međutim, bila važnija činjenica što su Habsburgovci odabrali ovo hodočasničko mjesto kao središte svoga osobnog štovanja Marije i svoje sveukupne vjere.

Zacijelo je to bila mješavina vjerske pobožnosti i politike moći koja je vodila tome da je 18. ožujka 1649. car Ferdinand III. proglasio Majku milosti od Mariazella Zaštitnicom Austrije („Patrona Austriaca“) posvetivši sebe, svoju obitelj, svoje narode i vojske za sva vremena Mariji (navodno je njegov otac, Ferdinand II., obećao hodočašće u Mariazell ukoliko i njegov sin bude proglašen carem). Ferdinand II. „unaprijedio“ ju je u „generalissimu“ svoje vojske. Već je i ranije Karlo II., nadvojvoda Unutarnje Austrije, smatrao ponovno oživljavanje hodočasničke tradicije djelotvornim sredstvom katoličke restauracije (u Štajerskoj je veći dio stanovništva bio protestantski). Car Leopold I. „proširio“ je Marijino područje zaštite proglašavajući je 1693. i Velikom gospodaricom Mađarske („Magna Domina Hungarorum“). I Marija Terezija bila je odana štovateljica Majke milosti. Prvu pričest primila je u hodočasničkoj crkvi, a kao prvu postaju svoga bračnog putovanja odabrala je upravo Mariazell (1736.). Na proslavi jubileja 1757. sudjelovala je sa svojih šestero djece. Bliska povezanost obitelji Habsburg sa svetištem Mariazell nadživjela je i kraj monarhije. Tako se 1993. u bazilici vjenčao Karl Habsburg, a njegovi roditelji, Otto i Regina Habsburg, 27. svibnja 2001. proslavili svoj zlatni pir.

Svoju treću „počasnu titulu“, „Alma Mater Gentium Slavorum“, Marija zahvaljuje markgrofu Heinrichu od Moravske koji se, prema legendi, zajedno sa suprugom nakon zazivanja Marije u Zellu izliječio od gihta.

Već se u starijim „knjigama o čudesima“ spominju osobe iz današnjeg Gradišća, među njima i one s hrvatskim imenima. No, nisu samo pojedinci ili obitelji iz hrvatske etničke skupine (današnjeg) Gradišća stoljećima hodočastili u Mariazell. Mariazell je bio cilj i skupnih hodočašća stanovnika jednog ili više sela koji su mogli podnijeti taj napor.

Pored Habsburgovaca, gorući štovatelji „Magna Domina Hungarorum“ bili su i članovi obitelji Esterházy, posjednici više imanja u (današnjem) Gradišću. Tako je, primjerice, procesija kneza Pavla Esterházyja iz godine 1692. bila jedna od najvećih „marijanskih manifestacija“ koje su se dotad održale. Navodno je među 11.000 hodočasnika bilo i tisuće Hrvata. Knez Pavao je, prema predaji, bio čak 58 (!) puta u Mariazelli. Spomenutu procesiju nadmašila je možda samo procesija Mađara iz 1857. (proslava 700. godišnjice), kojoj je, navodno, nazočilo 30.000 sudionika.

Prirodno, mnoga su hodočašća iz (današnjeg) Gradišća tijesno povezana s „mađarskom prošlošću“ ove pokrajine.

„Hodočašće Hrvata“

Tu „mađarsku“ tradiciju kanonik Mersich htio je održati pod svaku cijenu. Stoga je još 1923. pozvao (od 1921.) Gradišćanske Hrvate da i dalje hodočaste u Mariazell. Hrvati su se odazvali njegovom pozivu i otada se jednom godišnje, zadnje nedjelje u kolovozu, održava „hodočašće Hrvata“. Toga vikenda u Mariazell dolazi nekoliko tisuća hodočasnika i hodočasnica iz gotovo svih mjesta u Gradišću u kojima žive pripadnici ove etničke skupine, a nakon otvaranja granica i iz Mađarske. Međutim, stanovnici mnogih mjesta dolaze ponovno, također u tradicionalnim terminima, u ovo hodočasničko mjesto.

Od 25. kolovoza 1973. slavi se „Zlatno jubilarno hodočašće“ Hrvata. O tome je u „Mariazeller Chronik“ izviješteno vrlo iscrpno:

„25.8. Ovu je subotu obilježilo Zlatno hodočašće Hrvata. U 6 sati misa [s naglaskom na zajedništvu, nap. prev.], u 7 sati misa za pale na oltaru ratnika, u 9 sati svečana misa Hrvata. [...] u 15 sati zajednički Križni put. U 17 sati sveta misa Hrvata iz Stinjaka. Iz Zagreba dolazi nadbiskup Franjo Kuharić, gost biskupa Laszla. U 18 sati svečani ulazak u župni dvor. P. Superior i P. Augustin Blasovich pozdravljaju nadbiskupa i biskupa Laszla ispred glavnog portala. Večernju misu celebrirao je nadbiskup zagrebački Kuharić. Zatim propovijed, procesija sa svijećama i kao kod svakog hodočašća Hrvata muški pjevački zbor. Točan broj sudionika na procesiji sa svijećama: 1951 osoba, od toga 600 muškaraca, 250 mladih, 100 djece i 1001 (!) žena. Nakon mise koncert na orguljama, klanjanje Presvetom. U ponoć misa [s naglaskom na ispovijesti vjere, nap. prev.] za mladež u nazočnosti biskupa dr. Laszla. [...]

26.8. Bogato ispunjena zadnja nedjelja kolovoza. Zlatno hodočašće Hrvata. U 9 sati misu celebrira biskup dr. Laszlo. Sudjeluje nadbiskup dr. Franjo Kuharić. Propovijed biskupa. Na prikazanju se osim kruha i vina prinose, blagoslove i predaju P. Superioru također i jubilarni darovi – veliki ciborij i lijepa misnica. Misnicu je biskup odjenuo nakon prikazanja. Nakon mise biskup Laszlo otkrio je mramornu spomen-ploču na zidu kapele Sv. Benedikta sa sljedećim njemačkim i hrvatskim natpisom:

'50 Jahre Wallfahrt der burgenländischen Kroaten zur Magna Mater Austriae nach Mariazell.' / 'Na uspomenu 50 ljet celjanskoga shodisca Gradiscanski Hrvatov ko je pokrenuo Martin Mersic st. 1923–1973'

Ispred glavnog portala zatim je uslijedila proslava Hrvata sa zborovima, pjesmama, recitacijama, govorima gradonačelnika Schöggla, biskupa i nadbiskupa. Superior P. Veremund je nakon čestitki predao kanoniku Martinu Mersichu, inicijatoru hodočašća Hrvata iz Gradišća, kopiju Majke milosti, koja bi prema spontanom prijedlogu dijecezanskog biskupa dr. Laszla trebala postati „Putujuća Majka Božja“. Najprije bi trebala boraviti u Velikom Borištofu.

U 14 sati završna proslava Hrvata s propovijedi i odlaskom. [...]

Mariazell zahvaljuje biskupu Laszlu, kanoniku Mersichu – osnivaču hodočašća Hrvata, novom voditelju hodočasnika pateru dr. Augustinu Blasovichu (OSB-Pannonhalma), dušebrižnicima i svim Hrvatima.“

Putujuća Majka Božja

Godine 1973. je, prema prijedlogu biskupa Laszla, kopija milosnog kipa došla u Veliki Borištof. Godinu dana bila je „izložena“ u crkvi za štovanje a zatim je premještena u Mariazell, kako bi se predala predstavniku neke druge općine kojoj je pripala ta čast i nagrada.

Ovaj se tijekom nije mijenjao do dana današnjeg.

Nakon smrti prelata Mersicha njegov je nećak P. Augustin Blasovich OSB naslijedio kopiju milosnog kipa. Godine 1983. poklonio ju je biskupskom dvoru u Železnom. Od te godine biskupski dvor (hrvatska sekcija pastoralne službe dijeceze) odlučuje u koje će mjesto putovati milosni kip.

Dosad je bio u u sljedećim mjestima:

1973./1974.: Veliki Borištof/Großwarasdorf

1974./1975.: Stinjaki/Stinatz

1975./1976.: Pandrof/Parndorf

1976./1976.: Filež/Nikitsch

1977./1978.: Hrvatski Cikljin/Spitzzicken

1978./1979.: Pinkovac/Güttenbach

1979./1980.: Vulkaprodrštof/Wulkaprodersdorf

1980./1981.: Čajta/Schachendorf

1981./1982.: Čemba/Schandorf

1982./1983.: Celindof/Zillingtal

1983./1984.: Šuševo/Nebersdorf

1984./1985.: Nova Gora/Neuberg im Burgenland

1985./1986.: Čajta/Schachendorf

1986./1987.: Ketelj/Neumarkt i. Tauchental

1987./1988.: Uzlop/Oslip

1988./1989.: Vincjet/Dürnbach i. Burgenland

- 1989./1990.: Stinjaki/Stinatz
1990./1991.: Pandrof/Parndorf
1991./1992.: Cogrštof/Zagersdorf
1992./1993.: Hrvatski Židan/Horvathzsidany (Mađarska)
1993./1994.: Štikapron/Steinbrunn
1994./1995.: Frakanava/Frankenau
1995./1996.: Čemba/Schandorf
1996./1997.: Vulkaprodrštof/Wulkaprodersdorf
1997./1998.: Koljnof/Kopháza (Mađarska)
1998./1999.: Trajštof/Trausdorf
1999./2000.: Novo Selo/Neudorf bei Parndorf
2000./2001.: Petrovo Selo/Szentpeterfa (Mađarska)
2001./2002.: Cindrof/Siegendorf im Burgenland
2002./2003.: Filež/Nikitsch
2003./2004.: Beč (Hrv. centar)/Wien (Kroat. Zentrum)
2004./2005.: Čunovo (gradska četvrt u Bratislavi)
2005./2006.: Čemba/Schandorf
2006./2007.: Vorištan/Hornstein
2007./2008.: Mjenovo/Kroatisch Minihof.²

„Ponovno rođenje“ pješačkih hodočašća

Zbog nedostatka alternativa, hodočašća su za većinu hodočasnika bila pješačka. Samo su pripadnici plemstva ili klera, kasnije i imućnijega građanstva mogli putovati na način da su ih nosili ljudi (u nosiljkama) ili nosile (na leđima) ili vukle životinje. No, već su se početkom 19. stoljeća, kada su već postojale bolje ceste, mogli voziti i manje privilegirani ljudi.

To je, naravno, vrijedilo i za Mariazell, hodočasničko mjesto koje je imalo i nadregionalno značenje. Tako je, primjerice, bečki građanin Losert nudio „društvena kola“ koja bi petkom u pet ujutro krenula iz Beča i subotom uvečer stigla u Mariazell. Vraćalo se ponedjeljkom ujutro ili utorkom uvečer. Losert se brinuo i za hranu i smještaj.

² Izvor: Hrvatske novine.

Od 1907. hodočasnici su mogli stići do Mariazella i uskotračnom željeznicom („Mariazellskim vlakom“), koja je vodila od St. Pöltena do Gusswerka. Između 1907. i 1911. upravo se ta pruga, kao prva u Austriji, elektrificirala. Godine 1988. ukinuta je pruga Mariazell-Gusswerk. No, i bicikl je mogao poslužiti za odlazak na hodočašće, čim je postao dovoljno robustan (osobito kotači!) da se njime mogu prevaliti veće udaljenosti i čim je postao dostupan i za one manje imućne. (Unatrag nekoliko godina župljani župe Knittelfeld 120 km dugu udaljenost prevale vozeći se na koturaljkama!).

Valja ovdje spomenuti i vjerojatno prvo hodočašće iz Gradišća motornim vozilom. Vlasnik vozila, prijavljenog u Gradišću, a ujedno i organizator putovanja, bio je Gradišćanski Hrvat Paul Blagusz iz Unterpullendorfa/Dolnje Pulje. Rodio se 1907. i već je kao pučkoškolar izgubio oca. Školovanje je napustio nakon samo dvije godine i otišao kao pastir u „Bucklige Welt“ [naziv ove regije u doslovnom bi prijevodu glasilo „grbavi svijet“, a nazvana je tako zbog svojih gotovo tisuću brežuljaka, nap. prev.] u Donjoj Austriji. Tek je tamo naučio njemački. Od svoje jedanaeste godine radio je na jednom imanju. Usput je počeo dostavljati poljoprivredne proizvode kao i bobičaste plodove i gljive iz tadašnje Mađarske na tržnicu u Bečko Novo Mesto. Godine 1926. dobio je obrtnicu za „trgovinu jajima, maslacem, peradi, divljači i gljivama“. U međuvremenu je svoju robu počeo dovoziti i u Beč. Kako je prijevoz vlakom bio mukotrpan, 1926. je nabavio kamion. I drugi su se trgovci željeli voziti s njime, pa je 1926. počeo organizirati redovite transporte u Beč. Godine 1929. dobio je koncesiju za „prijevoznički obrt“, postavši tako od trgovca prijevozničkim poduzetnikom. Iste je godine kamionom (!) dovezao i hodočasnike u Mariazell (Sl. 1). (Tvrтка „Blaguss³- Reisen“ [„Putovanja Blaguss“, nap. prev.] u međuvremenu je postala najveće privatno autobusno poduzeće u Austriji).

Nakon donošenja Državnog ugovora 1955., kada je i u Austriji porasla kupovna moć, hodočašća su se sve više odvijala vlakom, autobusom ili privatnim osobnim vozilima. Pješačka hodočašća sve više postaju iznimkom. No, među njima je bilo i onih kojima su se neka mjesta zavjetovala i koja su se održavala tijekom dva, tri stoljeća. Spominju se i u „Mariazeller Chronik“,⁴ primjerice 17. kolovoza 1973.: „Katolička mladež iz Železnog, godišnje pješačko hodočašće, 73 mladića i djevojaka.“

Očigledno u svezi s „novom duhovnošću“, a možda poticano i „valom *fitnessa*“ (ne spominjem to nimalo podcjenjivački – hodočašće svakako zahtijeva odgovarajuću kondiciju!), od 1980-ih godina sve veći broj vjernika iz raznih župa i/ili općina nastavlja ovu tradiciju.

³ Ovaj je način pisanja obiteljskog prezimena odabran 1970.

⁴ Mariazeller Chronik, izdaje Župa bazilike Mariazell od 1968.

Pješačko hodočašće iz Vulkaproduštova

Kao primjer, navodim pješačko hodočašće iz Vulkaproduštova koje je 1981. obnovio Rudolf Stagl. Na moju zamolbu opisao ga je te mu na tome ovom prigodom zahvaljujem! Taj opis doslovno prenosim u nastavku:

„*Hodočasnici – pješaci iz Wulkaprodersdorfa / Hodočasniki iz Vulkaproduštova*“

Običaj hodočašćenja od davnina postoji u mnogim regijama. Jedino se tijekom vremena promijenio njegov oblik. Danas se gotovo na sva hodočašća kreće vozilom. Kako je nekoć svako hodočašće bilo pješačko, taj je put obično trajao nekoliko dana. Prema usmenom iskazu moje majke (Agnes Stagl) već su se između 1906. i 1912., pod vodstvom moga strica Hannsla, organizirala pješačka hodočašća iz Vulkaproduštova u Mariazell.

Za hodočasnike je i sam put jednako važan. A svaki put zahtijeva svoje vrijeme. Umjesto da se predamo svakodnevnoj užurbanosti, hodanjem i molitvom lakše se oslobađamo svakodnevnih opterećenja. Toliko je bio snažan i pun čežnje izazov za hodanjem i saznanjem da sam 1981. godine odlučio organizirati pješačko hodočašće kako bih i sam mogao doživjeti to iskustvo. Raspitao sam se u susjednim mjestima (Paul Lang, Rudolf Kollarics) o rutama i svratištima na putu za Mariazell. Na župnoj proslavi 1981. u Vulkaproduštovu izvjestio sam nekolicinu ljudi o svojim planovima, od kojih su neki odmah pristali krenuti sa mnom pješice na hodočašće. U našem je kraju, naime, običaj da Hrvati zadnje nedjelje u kolovozu odlaze na hodočašće u Mariazell. Tako je 1982. godine četrnaest osoba krenulo zajedno s grupom iz Siegendorfa/Cindrofa na mukotrpan put u Mariazell.

Zbog tjelesnih napora kojima su bili izloženi hodočasnici na prethodnom hodočašću, 1983. godine uveden je šestotjedni trening s grupom (“ponedjeljkom u 19 sati ispred Staglove kuće”). Kako bi se udovoljilo raznim zahtjevima hodočašća, pješice su se prevaljivale različite udaljenosti, između ostalog do mjesta Großhöflein, Klingenebach, Trausdorf/Trajštof, Zagersdorf/Cogrštof, Siegendorf/Cindrof i Zillingtal/Celindof. Pri zajedničkoj molitvi, odnosno pjevanju, hodočasnici su dobili priliku družiti se i bolje se upoznati.

Godine 1984. župnik iz Vulkaproduštova, dr. Leo Stubits, ispratio je hodočasnike ranjutarnjom misom koja se i narednih godina održavala uvijek u četiri sata ujutro. Župnik, dr. Stefan Geosits, napisao je knjigu „Die Burgenländischen Kroaten im Wandel der Zeit“ [„Gradišćanski Hrvati kroz vrijeme“, nap. prev.] koja dokumentira hodočašće nekoć i sada.

Godine 1985. u grupi je bilo čak šezdeset sudionika, što je i zabilježeno u „Hrvatskim novinama“ od 30. kolovoza 1985.

Godine 1986. od umjetnika Thomasa Buketitsa naručen je hodočasnički križ koji simbolizira Veronikin rubac [njem. *Schweißttuch* – doslovce znači „rubac za (brisati) znoj“, nap. prev.] jer bez znoja ni hodočasnici ne dolaze na cilj. Riječi gesla IŠAO SAM –

PROSIO SAM – PRIMIO SAM (*ICH GING – ICH BAT – ICH EMPFING*) prate nas uvijek na našem mukotrpnom putu. Tada su nam se po prvi put priključili i Hrvati iz Mađarske pod vodstvom župnika Stefana Dumovitsa. Povodom petogodišnjeg jubileja, svakom je sudioniku uručena diploma koju je izradio Feri Krojer.

Godine 1987. grupa iz Vulkaprodrštofa bila je najveća među hodočasniciima iz Gradišća. Na putu je provela tri dana – od četvrtka, 27. kolovoza do subote, 29. kolovoza kada je napokon oko 16 sati ušla u baziliku. Zbog veličine grupe potrebno je bilo i prateće vozilo. Mađarski Hrvati koji su sudjelovali u hodočašću bili su smješteni po kućama.

Hodočašće u Mariazell održavalo se i od 1988. do 1990.

Godine 1991. hodočasnici-pješaci slavili su svoj desetogodišnji jubilej. Za tu je prigodu tvrtka "Pichl" iz Tirola izlila spomen-medalju. Njezinu su izradu sponzorirali stolari Hans i Lilli Parsch iz Neufelda jer je gospođa Parsch bila vjerna hodočasnica u toj grupi. U znak zahvalnosti i priznanja za njegovo vodstvo, Rudolfu Staglu predan je ručno izrezbareni kip Djevice Marije. I sudionici iz Mađarske darovali su mu kip Majke Božje.

Od 1992. do 1995. hodočasnici su kretali na put odjeveni u zelene polo-majice koje je dizajnirao Hans Nabinger. Od 1995. godine hodočasnike je potpomagao novi župnik mag. dr. Ägidius Zsifkovics.

Godine 1996. za petnaestogodišnji jubilej Marijin kip s djetetom zaštićen je kapelom (u blizini lokaliteta Hundert-Jochäcker). Društvo za uljepšavanje Vulkaprodrštof iniciralo je zajedno s hodočasniciima-pješacima gradnju kapelice. Tesar Franz Gollubits sponzorirao je krovšte.

Godine 1997. Putujuća Majka Božja, koju su hodočasnici dobili za petnaestogodišnji jubilej, prati ih na njihovu putu u Mariazell. Od te godine stalnom pratiljom na putu postala im je i pjesmarica Ursule Dihanits „Fußwallfahrt nach Mariazell“ [„Pješačko hodočašće u Mariazell“, nap. prev.].

Od 1998. do 2000. godine hodočasnička se grupa povećala na 150 vjernika.

Godine 2001. hodočasnici iz Vulkaprodrštofa slavili su dvadesetogodišnji jubilej i izmjenu Majke Božje od Mariazella. Za ovu su prigodu časne sestre iz Splita načini-le zastavu.

Na 25. hodočašću hodočasnici su se oprostili od Rudolfa Stagla darujući mu kip Majke Božje. S njim je bio njegov prijatelj Michael Dragschitz koji mu je uvijek svesrdno pomagao.“

Prevela Vlasta Lešaja

3.01

3.02

3.03

3.04

3.05

3.06

3.07

3.08

3.09